

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 27.06.1990, sp. zn. Cpjf 90/89, ECLI:CZ:NS:1990:CPJF.90.1989.1

Číslo: 31/1990

Právní věta: Prohlášení o tom, že se neuplatňuje právo dovolat se neplatnosti (§ 40a odst. 1 o. z.) závěti pro její rozpor s ustanovením § 479 o. z., učiněné zákonným zástupcem nezletilce nebo jiného opatrovance v řízení před státním notářstvím, musí být schváleno soudem péče o nezletilé děti nebo opatrovnickým soudem (§ 28 o.z. a § 176 odst. 1 a 2 o.s.ř. i § 193 o.s.ř.).

Soud: Nejvyšší soud ČSFR

Datum rozhodnutí: 27.06.1990

Spisová značka: Cpjf 90/89

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Právní úkony

Předpisy: 99/1963 Sb. § 176
§ 193 40/1964 Sb. § 28
§ 40a
§ 479

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 31

Prohlášení o tom, že se neuplatňuje právo dovolat se neplatnosti (§ 40a odst. 1 o. z.) závěti pro její rozpor s ustanovením § 479 o. z., učiněné zákonným zástupcem nezletilce nebo jiného opatrovance v řízení před státním notářstvím, musí být schváleno soudem péče o nezletilé děti nebo opatrovnickým soudem (§ 28 o. z. a § 176 odst. 1 a 2 o. s. ř. i § 193 o. s. ř.).

(Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSFR z 27. 6. 1990, [Cpjf 90/89](#))

Výkladem ustanovení § 479 o. z. v souvislosti s ustanovením § 28 o. z. a § 176 odst. 1 a 2 i § 193 o. s. ř. se zabýval již bývalý Nejvyšší soud pod sp. zn. [Pls 1/67](#) (viz sborník I Nejvyššího soudu ČSFR „Nejvyšší soudu o občanském soudním řízení a o řízení před státním notářstvím“, SEVT, Praha 1974, str. 551) a uvedl, že pokud prohlášení o tom, že neopomenutelný dědic uznává vůli zůstavitele (vyjádřenou v jeho závěti) a proto své dědické právo neuplatňuje, učiní za nezletilého dědice nebo za jiného opatrovance jeho zákonný zástupce, je třeba k tomuto právnímu úkonu, který má povahu

nakládání s majetkem nabytým smrtí zůstavitele, schválení soudu péče o nezletilé děti (opatrovnického soudu).

V souvislosti s ustanovením § 40a o. z. (o něž byl doplněn občanský zákoník /zákon č. 40/1964 Sb./ článkem I bod 2 zákona č. 131/1982 Sb.) vznikly v praxi soudů pochybnosti o tom, zda tu nyní nejde spíše ze strany zákonného zástupce nezletilého dědice (nebo jiného opatrovance) o takový úkon, který by nebylo třeba schvalovat soudem, protože jeho schválením ani neschválením žádné právní následky nenastanou. Byl vyslovován názor, že i po schválení uvedeného prohlášení zákonného zástupce nezletilého dítěte nebo jiného opatrovance nic nebrání tomu, aby až do pravomocného skončení řízení o dědictví se přesto zákonný zástupce dovolal za nezletilé dítě (opatrovance) relativní neplatnosti závěti, a právě tak neschválí-li soud toto prohlášení, žádné právní následky nenastanou, protože by bylo třeba se dovolat neplatnosti závěti, což rozhodnutím soudu nelze zákonnému zástupci nařídít.

Protože uvedené názory, projevující se v praxi soudů i státních notářství, souvisí s výkladem, který podal již dříve bývalý Nejvyšší soud i Nejvyšší soud ČSFR (srov. k tomu č. 1/1974 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část II, bod 7), přistoupilo k zaujetí stanoviska ke správnému výkladu zákona občanskoprávní kolegium Nejvyššího soudu ČSFR (srov. § 28 odst. 2 zákona č. 36/1964 Sb. /ve znění zákonů č. 29/1978 Sb. a č. 196/1988 Sb./ o organizaci soudů a o volbách soudců).

Ustanovení § 479 o. z. zakotvuje práva tzv. neopomenutelných dědiců na dědictví po zůstaviteli a stanoví, že závěť zůstavitele je neplatná v té části, pokud odporuje tomu, že nezletilým potomkům se musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jejich dědického podílu ze zákona.

Při výkladu tohoto ustanovení (stejně jako při výkladu dříve platného ustanovení § 551 zákona č. 141/1950 Sb. v rozhodnutí uveřejněném pod č. 107/1954 Sbírky rozhodnutí čs. soudů) bývalý Nejvyšší soud dospěl i bez tehdejší výslovné úpravy právní povahy neplatnosti závěti ve smyslu ustanovení § 479, věta druhá, o. z. k závěru, že tu nejde o neplatnost absolutní, již by bylo třeba vždy respektovat, nýbrž o neplatnost relativní (viz V/1967, str. 515, Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSFR), protože tu nepochybně občanský zákoník nesledoval účel vnucovat oprávnění, které sám oprávněný nehodlá použít. Podle tohoto výkladu bylo tedy pokládáno za správné, když státní notářství potvrdilo nabytí dědictví dědici ze závěti, jestliže neopomenutelný dědic prohlásil, že uznává vůli zůstavitele, vědom si svého dědického práva (o němž musel být poučen státním notářstvím podle ustanovení § 4 odst. 2 not. ř.), které však neuplatní. Bývalý Nejvyšší soud také výslovně uvedl, že pokud toto prohlášení učiní za nezletilého dědice anebo za jiného opatrovance jeho zákonný zástupce, je třeba k tomuto právnímu úkonu, který má povahu nakládání s majetkem nabytým smrtí zůstavitele, schválení soudu péče o nezletilé děti (opatrovnického soudu).

Článkem I, bod 2 zákona ač. 131/1982 Sb. byl občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) doplněn o ustanovení § 40a, podle jehož prvního odstavce jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení § 479 o. z. (vedle dalších případů stanovených důvodů neplatnosti právních úkonů), považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, nedovolá neplatnosti právního úkonu. V důvodové zprávě k zákonu č. 131/1982 Sb. se v tomto směru uvádělo, že nová úprava § 40a o. z. vyčleňuje některé z dosavadních důvodů neplatnosti právních úkonů a stanoví, že v těchto případech se zakládá tzv. relativní neplatnost. Pokud tedy oprávněný neuplatní své právo dovolat se neplatnosti právního úkonu, bude se na právní úkon, byť byl postižen důvodem relativní neplatnosti, pohlížet jako na platný úkon. Zdůrazněno bylo, že se sleduje posílení právní jistoty v těchto případech, kde není společenský zájem na tom, aby se z relativní neplatnosti vyvozovaly důsledky, když vady právního úkonu jeho účastníci nevytýkají a nedovolávají se jich.

Ustanovení § 40a o. z. vyjádřilo ve vztahu k ustanovení § 479 o. z. výslovně to, co bylo před účinností

novely občanského zákoníku (provedené zákonem č. 131/1982 Sb.) dovozováno jen výkladem ustanovení § 479 o. z. Zakotvilo však nově právní institut dovolání se neplatnosti právního úkonu ze strany toho, kdo je dotčen právním úkonem odporujícím ustanovení § 479 o. z.

Jedním ze základních ustanovení občanského zákoníku upravujících dědění majetku občanů je ustanovení § 460 o. z., podle něhož se dědictví nabývá smrtí zůstavitele.

Jestliže neopomenutelný dědic, který dědictví neodmítl (§ 463 o. z.), neuplatní v řízení o dědictví dovolání se neplatnosti závěti, která odporuje ustanovení § 479, věta první, o. z., potom dnem smrti zůstavitele nabyl ze závěti pouze to, čím na něj zůstavitel v závěti pamatoval. Neopomenutelný dědic se tu již nemůže domáhat v občanském soudním řízení ani určení neplatnosti závěti, ani vydání dalšího majetku z dědictví proti dědicům, kteří rovněž z takového závěti nabyli dědictví, ledaže by neopomenutelný dědic nebyl účastníkem řízení o dědictví (§ 48 not. ř.) a později se žalobou dovolával neplatnosti závěti nebo vydání dalšího majetku z dědictví v občanském soudním řízení.

V uvedeném případě má tedy nedovolání se neplatnosti závěti pro její rozpor s ustanovením § 479 o. z. neopomenutelným dědicem právní důsledky vzdání se části majetku zůstavitele (tj. té části, která představuje rozdíl mezi dědickým podílem neopomenutelného dědice ve smyslu ustanovení § 479, věta první, o. z. a podílem, kterým na něj pamatoval zůstavitel v závěti), a to s účinky ke dni smrti zůstavitele.

Jde-li o neopomenutelného dědice, který je nezletilý, a dovolání se neplatnosti závěti pro rozpor s ustanovením § 479 o. z. by za něj musel učinit jeho zákonný zástupce, je třeba si zároveň zodpovědět otázku, zda tu dochází nebo nedochází k nakládání majetku těch osob, které jsou zastupovány svými zákonnými zástupci (§ 28 o. z.).

Jestliže se nabývá dědictví smrtí zůstavitele (§ 460 o. z.), pak již s účinností ke dni této smrti přešlo na nezletilého dědice vlastnictví k majetku z tohoto dědictví, a to v rozsahu, který je stanoven zákonem nebo platnou závětí. Závěť odporující ustanovení § 479, věta první, o. z., však platná není; pouze ji lze považovat za platnou, pokud by nebyla využita možnost dovolat se její neplatnosti. Nedovolání se této neplatnosti je tedy nakládáním s majetkem, který jinak nezletilému neopomenutelnému dědici připadá v rozsahu podle zákona nebo podle platné závěti (srov. § 473 odst. 2 a § 479, věta první, o. z.).

Toto nakládání dědice s majetkem po zůstaviteli, k němuž dochází v řízení před státním notářstvím po předchozím poučení, popřípadě po výzvě k vyjádření se (§ 25 not. ř. a § 101 ods. 3 o. s. ř.) ze strany tohoto orgánu, nelze pokládat za běžnou záležitost nezletilého neopomenutelného dědice (§ 28 o. z.).

Pokud tedy zákonný zástupce nezletilého dědice (nebo jiného opatrovance) svým jednáním za něho v řízení o dědictví nevyužije (před poučením ze strany státního notářství) možnosti dovolat se neplatnosti závěti, která odporuje ustanovení § 479 o. z., dochází tu z jeho strany k nakládání s částí majetku nezletilce (opatrovance), kterou by jinak nabyl nezletilec (opatrovanec) s účinky ke dni smrti zůstavitele.

K uvedenému nedovolání se neplatnosti závěti odporující ustanovení § 479 o. z., učiněnému za nezletilé dítě (nebo jiného opatrovance) jeho zákonným zástupcem v řízení před státním notářstvím, je proto třeba schválení soudu péče o nezletilé dítě (opatrovnického soudu).

Jestliže by soud péče o nezletilé děti (opatrovnický soud) neschválil prohlášení zákonného zástupce nezletilého dítěte (opatrovance), učiněné v řízení o dědictví, o tom, že se neplatnosti závěti nedovolává, potom by státní notářství ustanovilo nezletilci (opatrovanci) v tomto řízení o dědictví

kolizního opatrovníka (§ 37 odst. 2 a 3 zák. o rod., § 30 o. z. a § 14 odst. 3 not. ř.), pokud ovšem soud péče o nezletilé (opatrovnický soud) neučiní sám jiné opatření.

I za účinnosti ustanovení § 40a odst. 1 o. z. je tedy nutno vykládat ustanovení § 479 o. z. v souvislosti s ustanoveními § 28 o. z., § 460 o. z. a § 176 odst. 1 a 2 o. s. ř. i § 193 o. s. ř. tak, že prohlášení o nedovolání se neplatnosti závěti pro její rozpor s ustanovením § 479 o. z., učiněné za nezletilce nebo jiného opatrovance v řízení o dědictví před státním notářstvím zákonným zástupcem těchto chráněných osob, je zapotřebí schválení soudem péče o nezletilé děti, popřípadě opatrovnickým soudem, a to rozhodnutím tohoto soudu podle ustanovení § 176 odst. 1 o. s. ř., případně podle ustanovení § 193 o. s. ř.